

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 373

Branżowe problemy rachunkowości i podatków

Redaktorzy naukowci
Zbigniew Luty
Aleksandra Łakomiak
Alicja Mazur

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Anna Grzybowska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-435-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Halina Buk: Prezentacja w sprawozdaniu finansowym praw do emisji gazów cieplarnianych na przykładzie spółek branży paliwowo-energetycznej....	11
Jolanta Chluska, Jolanta Rubik: Informacyjne aspekty rachunku kosztów w wycenie kontraktów długoterminowych	23
Zuzanna Firkowska-Jakobsze, Joanna Szwajcar: Istota oraz zasady prezentacji funduszy specjalnych w sprawozdaniu finansowym jednostki ...	34
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – aspekty bilansowe i podatkowe	46
Olga Grzybek: Jakość informacji o wartościach niematerialnych prezentowanych w sprawozdaniach finansowych spółek telekomunikacyjnych.....	56
Natalia Jevseychikova: Instrumenty stymulacji podatkowej innowacyjnych procesów gospodarczych na Białorusi	66
Małgorzata Kamieniecka: Możliwości wykorzystania narzędzi rachunkowości finansowej w logistyce	77
Yury Karaleu: Procedura przekształcania pozycji sprawozdania finansowego zgodnie z Międzynarodowym Standardem Rachunkowości 29 „Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji”	89
Joanna Koczar: Usługi z zakresu rachunkowości jako usługi dla biznesu – aspekt międzynarodowy.....	107
Iwona Kumor, Lucyna Poniadowska: Odpisy aktualizujące należności jako instrument polityki rachunkowości kształtujący wynik finansowy na przykładzie spółek z branży energetycznej objętych WIG 30.....	119
Irina Lukyanova, Maria Shkliarova: Ewidencja aktywów biologicznych w gospodarstwach rolnych – białoruskie krajowe normy a MSSF	133
Aleksandra Łakomiak: Branżowe problemy rachunkowości i podatków ogrodniczych grup producentów rolnych	148
Przemysław Mućko: Uwarunkowania zmian w makropolicy rachunkowości funduszy własnych samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej	170
Wojciech A. Nowak: Rachunkowość sektora finansów publicznych jako rachunkowość branżowa.....	182
Anastazja Piekarska: Opodatkowanie małych gospodarstw rolnych na Białorusi.....	195
Edward Pielichaty: Zasady rachunkowości Banku w Świdwie Rekomendacji U.....	208

Katarzyna Piotrowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej spółek budowlanych w upadłości likwidacyjnej.....	217
Lucyna Poniatowska: Produkty rolne i zasady ich wyceny według polskich i międzynarodowych regulacji rachunkowości.....	229
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Wartości niematerialne i prawne w polskim przemyśle wydobywczym.....	241
Paweł Rumniak: Marka jako składnik aktywów przedsiębiorstwa.....	250
Adrian Ryba: Ewidencja i wycena aktywów biologicznych zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej – artykuł dyskusyjny.....	261
Tatiana Verezubova: Rachunkowość i podatki – problemy białoruskich firm ubezpieczeniowych.....	272
Edward Wiszniowski: Rewolucja czy normalizacja rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych?.....	282
Aneta Wszelaki: Kwestie podatkowe w obszarze utworzenia rezerw celowych w bankach.....	296
Katarzyna Żuk: Wycena i ujęcie w rachunkowości produktów gotowych i półproduktów związanych z produkcją e-liquidów do e-papierosów.....	307

Summaries

Halina Buk: Presentation in the financial statement greenhouse gas emission quotas on the example of fuel and energy sector company.....	22
Jolanta Chluska, Jolanta Rubik: Informative aspects of cost accounting of long-term contracts valuation.....	33
Zuzanna Firkowska-Jakobsze, Joanna Sz wajcar: Essence and principles of special funds presentation in the financial statements of an entity.....	45
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Technical provisions – balance sheet and tax aspects.....	55
Olga Grzybek: Quality of information about intangible assets presented in the financial statements of telecommunications companies.....	65
Natalia Jevseychikova: Tax stimulation instruments of innovative economic processes in Belarus.....	76
Małgorzata Kamieniecka: The possibilities to use the tools of financial accounting in logistics.....	88
Yury Karaleu: Adjustment procedure of financial statements indicators in accordance with IAS 29 "Financial Reporting in Hyperinflationary Economies".....	106
Joanna Kocz ar: Accounting services as services for business – international aspect.....	118

Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Allowances for revaluation of receivables as an instrument of accounting policy shaping the financial result on example of WIG 30 companies from energy segment	132
Irina Lukyanova, Maria Shkliarova: The accounting of biological assets at agricultural enterprises: Belarusian local standards and IFRS	147
Aleksandra Łakomiak: Accounting and taxation issues in branch of horticultural producer groups	169
Przemysław Mućko: Circumstances of changes in the accounting macro-policy for equity of independent public health care organizations.....	181
Wojciech A. Nowak: Public finance sector accounting as an industry accounting	194
Anastazja Piekarska: Taxation of small agricultural enterprises in the Republic of Belarus	207
Edward Pielichaty: The rules of bank accounting in the light of Recommendation U	216
Katarzyna Piotrowska: Usefulness of the information reporting of construction companies in liquidation	228
Lucyna Poniatowska : Agricultural products and principles of their valuation by Polish and international accounting regulations.....	240
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Intangible assets in Polish mining industry	249
Paweł Rumniak: Brand as a company asset.....	260
Adrian Ryba: Recording and valuation of biological assets in accordance with international financial reporting standards – discussion article	271
Tatiana Verezubova: Problems of accounting and taxation of Belarusian insurance companies	281
Edward Wiszniowski: A revolution or accounting normalization of cooperative credit unions?	295
Aneta Wszelaki: Tax issues in the creation of specific provisions in banks...	305
Katarzyna Żuk: Recognition and measurement in accounting of ready-made products and semi-finished products connected with the production of e-liquids to e-cigarettes	318

Aneta Wszelaki

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

KWESTIE PODATKOWE W OBSZARZE UTWORZENIA REZERW CELOWYCH W BANKACH

Streszczenie: W bankach obowiązuje zasada obligatoryjnego tworzenia odpisów aktualizujących wartość należności kredytowych, które przyjmują formę albo tworzonych rezerw celowych, albo odpisów z tytułu utraty wartości. Wszystkie banki w Polsce na potrzeby sprawozdawczości wysyłanej do NBP, jak również na potrzeby prawa podatkowego, ustalają wysokość rezerw celowych, niezależnie od tego, jakie zasady w zakresie rachunkowości stosują. Rezerwy celowe stanowią koszt dla banku, a tym samym mają olbrzymi wpływ na kształtowanie wyniku finansowego banku, także z punktu widzenia podatkowego. Celem artykułu jest zaprezentowanie kwestii podatkowych związanych z tworzeniem rezerw celowych w polskich bankach oraz wskazanie na problemy wynikające z tych rozwiązań. W artykule wykorzystano literaturę krajową z tego zakresu oraz akty prawne, zastosowano metodę analizy, przeprowadzono studium przypadku. Na zakończenie przedstawiono wnioski wynikające z badań..

Słowa kluczowe: rezerwy celowe, bank, kwestie podatkowe.

DOI: 10.15611/pn.2014.373.24

1. Wstęp

Podstawowe znaczenie dla zapewnienia stabilności finansowej banku oraz dla jego korzystnej sytuacji finansowej mają rozwiązania podatkowe. W różnych krajach problem opodatkowania rezerw celowych jest odmiennie uregulowany. Rezerwy celowe służą pokrywaniu ewentualnych strat, a stanowiąc koszt dla banku, mają olbrzymi wpływ na kształtowanie wyniku finansowego w banku. Problem opodatkowania rezerw celowych w bankach polega na sprzeczności interesów zarządów banków oraz urzędów skarbowych. Dla banków optymalna sytuacja to taka, kiedy istnieje możliwość zaliczania rezerw celowych w całości w koszty uzyskania przychodów, natomiast urząd skarbowy jest zainteresowany jak największym dopływem środków pieniężnych do budżetu państwa. Dlatego też w obecnych uregulowaniach podatkowych przyjęto rozwiązanie, iż rezerwy celowe są zaliczane w koszty podatkowe, ale po spełnieniu ścisłych rygorów prawa podatkowego.

Celem artykułu jest zaprezentowanie kwestii podatkowych związanych z tworzeniem rezerw celowych w polskich bankach oraz wskazanie na problemy wynikające z tych rozwiązań. W artykule wykorzystano literaturę krajową z tego zakresu oraz akty prawne, w zakończeniu przedstawiono wnioski.

2. Ogólne zasady tworzenia rezerw celowych na należności kredytowe według regulacji polskiego prawa

W obowiązującej ustawie o rachunkowości brakuje definicji pojęcia rezerw celowych, jednak takie określenie pojawia się w załączniku nr 2 do ustawy o rachunkowości, gdzie zawarto wzory sprawozdań finansowych banku [Ustawa z 29 września 1994]. W przypadku rezerw celowych ustawa o rachunkowości odsyła do rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banku [Rozporządzenie z 16 grudnia 2008] oraz do rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków [Rozporządzenie z 1 października 2010]. Rezerwy celowe z punktu widzenia rachunkowości bankowej są podobne do odpisów aktualizujących wartość należności według obowiązującej ustawy o rachunkowości, lecz z punktu widzenia obowiązującego rozporządzenia Ministra Finansów z 2008 roku w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków noszą nazwę rezerw [Orzeszko 2004, s. 348].

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 1 października 2010 roku, odnośnie do zasad rachunkowości banków definiuje rezerwy celowe jako „... odpisy równoważące skutki ryzyka w działalności banku, tworzone na podstawie przepisów w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków” [Rozporządzenie z 1 października 2010, paragraf 2, ust. 11]. Natomiast całą procedurę tworzenia rezerw celowych na należności kredytowe reguluje w sposób szczegółowy rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 roku, zgodnie z którym podstawę tworzenia rezerw celowych stanowi wartość ekspozycji kredytowej bez uwzględnienia utworzonych rezerw celowych, lecz z uwzględnieniem przewidywanej, w związku z restrukturyzacją zadłużenia, kwoty umorzenia części ekspozycji kredytowej. Banki tworzą rezerwy na ryzyko związane z ich działalnością, zwane rezerwami celowymi, w odniesieniu do ekspozycji kredytowych zaklasyfikowanych do:

- kategorii „normalne” – w zakresie ekspozycji kredytowych wynikających z pożyczek i kredytów detalicznych – w wysokości minimum 1,5% podstawy,
- kategorii „pod obserwacją” – w wysokości minimum 1,5% podstawy,
- grupy „zagrożone” – w tym do kategorii „poniżej standardu” – w wysokości minimum 20% podstawy; „wątpliwe” w wysokości minimum 50% podstawy i „stracone” w wysokości 100% podstawy,

przy czym Komisja Nadzoru Finansowego może wyrazić zgodę na inną ich klasyfikację [Rozporządzenie z 16 grudnia 2008, paragraf 2].

Wartość rezerw celowych może być ustalana zgodnie z rozporządzeniem według procedury: uniwersalnej oraz indywidualnej. Uniwersalna procedura wyceny rezerw celowych polega na obowiązku ustalania wartości rezerw celowych na podstawie oceny ryzyka obciążającego ekspozycje kredytowe według zaleceń rozporządzenia z 2008 roku, natomiast według indywidualnej procedury dokonuje się wyceny rezerw celowych, wykorzystując tak zwane wewnętrzne systemy ratingowe i metody szacowania ryzyka kredytowego. Warunkiem jednak zastosowania indywidualnej procedury przez bank jest jej zaakceptowanie przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Podstawę tworzenia rezerwy celowej można pomniejszyć o wartość przyjętych prawnych zabezpieczeń kredytu na mocy rozporządzenia z 2008 roku.

3. Rezerwy celowe jako koszt w świetle przepisów polskiego prawa podatkowego

Rezerwy w rozumieniu prawa podatkowego nie zawsze stanowią koszt uzyskania przychodu, a tym samym nie zmniejszają dochodu do opodatkowania. Zgodnie z artykułem 16 ust.1 pkt 26 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych do kosztów uzyskania przychodów mogą być zaliczone wyłącznie rezerwy tworzone na pokrycie wierzytelności, których nieściągalność została uprawdopodobniona:

1. W jednostkach organizacyjnych, uprawnionych do udzielania kredytów (pożyczek) na podstawie odrębnych ustaw rezerw utworzonych na pokrycie:

- wymagalnych, a nieściągalnych kredytów (pożyczek),
- kredytów (pożyczek) zakwalifikowanych do kategorii straconych, udzielonych przedsiębiorcom realizującym program restrukturyzacji na podstawie odrębnych ustaw.

2. Rezerw utworzonych na pokrycie wymagalnych, a nieściągalnych należności z tytułu udzielonych przez bank po dniu 1 stycznia 1997 roku gwarancji (poręczeń) spłaty kredytów i pożyczek.

3. Rezerw utworzonych na pokrycie zakwalifikowanych do kategorii straconych należności z tytułu udzielonych przez bank po dniu 1 stycznia 1997 roku gwarancji (poręczeń) spłaty kredytów i pożyczek, udzielonych przedsiębiorcom realizującym program restrukturyzacji na podstawie odrębnych ustaw.

4. Rezerw utworzonych na pokrycie 25% kwoty kredytów (pożyczek) zakwalifikowanych do kategorii wątpliwych oraz 25% zakwalifikowanych do kategorii wątpliwych należności z tytułu gwarancji (poręczeń) spłaty kredytów i pożyczek – udzielonych przez bank po dniu 1 stycznia 1997 roku.

5. Rezerw utworzonych na pokrycie 50% kwoty kredytów (pożyczek) zakwalifikowanych do kategorii wątpliwych oraz 50% zakwalifikowanych do kategorii

wątpliwych należności z tytułu gwarancji (poręczeń) spłaty kredytów i pożyczek – udzielonych przez bank przedsiębiorcom realizującym program restrukturyzacji na podstawie odrębnych ustaw [Ustawa z 15 lutego 1992].

Rezerwy celowe na należności kredytowe, które mają być uznawane za koszt uzyskania przychodów (powyżej wymienione w punktach od 1-5), nie mogą przekraczać kwoty tych wierzytelności pomniejszonej o wartość zabezpieczeń. Katalog tych prawnych zabezpieczeń został wymieniony w artykule 16 ust. 2b ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych i nie jest tożsamy z rozporządzeniem z 2008 roku, co rodzi wiele problemów natury technicznej i konieczność prowadzenia rejestrów zabezpieczeń na potrzeby tych dwóch regulacji prawnych. Wynika to z faktu, iż nie wszystkie prawne zabezpieczenia, o które pomniejsza się podstawę tworzenia rezerw celowych w celach bilansowych, można zastosować do pomniejszeń w celach podatkowych. Wśród zabezpieczeń kredytów ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych wymienia zabezpieczenia prawne z tytułu:

1. Gwarancji lub poręczeń Skarbu Państwa, Narodowego Banku Polskiego lub Bankowego Funduszu Gwarancyjnego.

2. Gwarancji lub poręczeń banku centralnego lub rządu kraju będącego członkiem OECD.

3. Gwarancji lub poręczeń banku mającego siedzibę w kraju będącym członkiem OECD, w przypadku gdy sytuacja ekonomiczno-finansowa tego banku nie budzi obaw.

4. Gwarancji lub poręczeń państwowej osoby prawnej, z wyłączeniem banków i zakładów ubezpieczeń, uprawnionej na podstawie odrębnych przepisów do ich udzielania w ramach realizacji powierzonych jej zadań państwowych, w przypadku gdy w budżecie państwa określono źródła sfinansowania ewentualnych zobowiązań.

5. Przelewu wierzytelności z akredytywy zabezpieczającej (akredytywa typu *stand-by*) otwartej lub potwierdzonej przez bank kraju będącego członkiem OECD, w przypadku gdy sytuacja ekonomiczno-finansowa tego banku nie budzi obaw.

6. Umowy ubezpieczenia eksportowego lub gwarancji ubezpieczeniowej Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych SA, zawartej lub udzielonej na podstawie przepisów o gwarantowanych przez Skarb Państwa ubezpieczeniach eksportowych, dla określonej umowy kredytowej lub zobowiązania pozabilansowego – do 100% sumy odpowiednio ubezpieczenia lub gwarancji, jeżeli konieczność tworzenia rezerwy celowej jest następstwem zdarzeń objętych tym ubezpieczeniem lub gwarancją.

7. Gwarancji lub poręczeń Banku Gospodarstwa Krajowego ze środków Krajowego Funduszu Poręczeń Kredytowych wydanych na podstawie przepisów o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne.

8. Gwarancji lub poręczeń jednostki samorządu terytorialnego Rzeczypospolitej Polskiej (gmin, powiatów i województw) o dobrej sytuacji ekonomiczno-finansowej, przy czym uwzględniana kwota zabezpieczenia powinna wynikać z uchwały

właściwego organu jednostki samorządu terytorialnego w sprawie ustalania maksymalnej wysokości pożyczek, gwarancji i poręczeń udzielanych przez zarząd w roku budżetowym.

9. Wpłaty określonej kwoty w złotych lub w innej walucie wymiennej na rachunek banku, który zobowiąże się, że zwróci tę kwotę po uzyskaniu spłaty zadłużenia wraz z należnymi odsetkami i prowizją, do wysokości tej kwoty, przy czym przeliczenia na złote należy dokonać według kursu średniego ustalonego przez Narodowy Bank Polski na dzień dokonywania klasyfikacji.

10. Zastawu rejestrowego na wierzytelności z rachunku lokaty złożonej w banku (wraz z oświadczeniem o blokadzie lokaty oraz pełnomocnictwem do pobrania środków z rachunku lokaty): posiadającym ekspozycję kredytową lub mającym siedzibę w kraju będącym członkiem OECD, w przypadku gdy sytuacja ekonomiczno-finansowa tego banku nie budzi obaw.

11. Przeniesienia na bank przez dłużnika, do czasu spłaty zadłużenia wraz z należnymi odsetkami i prowizją, prawa własności (według ich wartości godziwej):

- papierów wartościowych emitowanych przez Skarb Państwa lub Narodowy Bank Polski,
- papierów wartościowych emitowanych przez banki centralne lub rządy krajów będących członkiem OECD,
- bankowych papierów wartościowych emitowanych przez inne banki.

12. Hipoteki ustanowionej na:

- nieruchomości,
- użytkowaniu wieczystym,
- własnościowym spółdzielczym prawie do lokalu mieszkalnego,
- spółdzielczym prawie do lokalu użytkowego,
- prawie do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej,
- prawie do lokalu mieszkalnego w domu budowanym przez spółdzielnię mieszkaniową w celu przeniesienia jej własności na członka.

13. Gwarancji lub poręczeń podmiotu o dobrej sytuacji ekonomiczno-finansowej, jeżeli łączna kwota gwarancji i poręczeń udzielonych przez gwaranta (poręczyciela) jednemu kredytobiorcy nie przekracza 15% wartości aktywów netto tego gwaranta (poręczyciela), pomniejszonych o należne, lecz niewniesione wkłady na poczet kapitałów (funduszy) podstawowych spółek akcyjnych i spółdzielni.

14. Przeniesienia na bank przez dłużnika, do czasu spłaty zadłużenia wraz z należnymi odsetkami i prowizją, prawa własności rzeczy ruchomej, na warunkach określonych przez strony w umowie.

15. Przeniesienia na bank przez dłużnika, do czasu spłaty zadłużenia wraz z należnymi odsetkami i prowizją, prawa własności papierów wartościowych, niewymienionych w pkt. 11, będących w obrocie giełdowym w krajach będących członkiem OECD.

16. Hipoteki morskiej na statku morskim wpisanym do rejestru okrętowego.

17. Zastawu na statku powietrznym wpisanym do rejestru państwowego statków powietrznych.

18. Zastawu rejestrowego na: prawach z papierów wartościowych.

19. Zastawu rejestrowego na rzeczy ruchomej.

20. Przelewu wierzytelności z rachunku lokaty założonej w banku innym niż bank posiadający należność lub udzielonego zobowiązania pozabilansowego, wraz z oświadczeniem o blokadzie lokaty oraz pełnomocnictwem do pobrania środków z rachunku lokaty.

21. Oświadczenia podmiotu patronackiego o dobrej sytuacji ekonomiczno-finansowej, zawierającego zobowiązanie wystawcy do podjęcia działań wobec dłużnika, mających na celu utrzymanie terminowej obsługi ekspozycji kredytowej banku oraz utrzymanie niebudzącej obaw sytuacji ekonomiczno-finansowej dłużnika, pod warunkiem, że:

- treść oświadczenia zapewnia możliwość dochodzenia wobec wystawcy roszczeń w przypadku konieczności utworzenia rezerwy celowej,
- bank posiada opinię prawną dotyczącą skuteczności dochodzenia ewentualnych roszczeń wobec wystawcy oświadczenia,
- zobowiązanie ciążące na wystawcy oświadczenia jest ujęte w jego księgach,
- łączna kwota oświadczeń patronackich, gwarancji i poręczeń udzielonych przez wystawcę jednemu kredytobiorcy nie przekracza 15% wartości aktywów netto tego wystawcy, pomniejszonych o należne, lecz niewniesione wkłady na poczet kapitałów (funduszy) podstawowych spółek akcyjnych i spółdzielni.

4. Warunki uznania rezerwy celowej za koszt uzyskania przychodów według prawa podatkowego

Aby rezerwa celowa była uznana za koszt uzyskania przychodu, musi nastąpić uprawdopodobnienie nieściągalności wierzytelności kredytowej. Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych z 1992 roku wskazuje na warunki (sytuacje) uznania nieściągalności wierzytelności za uprawdopodobnioną.

Najbardziej oczywistą sytuacją jest ta, kiedy dłużnik zmarł, został wykreślony z ewidencji działalności gospodarczej, postawiony w stan likwidacji lub została ogłoszona jego upadłość, obejmująca likwidację majątku. Wykreślenie dłużnika z ewidencji działalności gospodarczej dotyczy osób fizycznych, które albo same zgłaszają likwidację działalności do urzędu skarbowego i wnioski o wykreślenie z ewidencji działalności gospodarczej, albo wykreślenie z ewidencji następuje na podstawie prawomocnego wyroku sądu. Wykreślenie osoby fizycznej z ewidencji działalności gospodarczej stanowi wystarczającą podstawę do uznania rezerwy na należność od takiego dłużnika za koszt uzyskania przychodu. Nieściągalność należności uznaje się również za uprawdopodobnioną, jeśli dłużnik został postawiony w stan likwidacji poprzez decyzję organu założycielskiego (na przykład przedsię-

biorstwa państwowe) lub dla spółek – poprzez uchwałę jej organów stanowiących, bądź została ogłoszona upadłość dłużnika. Oznacza to, iż te procesy nie muszą być zakończone, aby rezerwy na należności od tych dłużników stanowiły koszty uzyskania przychodu [Cebrowska (red.) 2010, s. 360; Wszelaki 2011, s. 82, 84-85].

Uprawdopodobnienie nieściągalności wierzytelności prawo podatkowe uznaje także wówczas, kiedy zostało wszczęte postępowanie upadłościowe z możliwością zawarcia układu w rozumieniu przepisów prawa upadłościowego i naprawczego lub na wniosek dłużnika wszczęte zostało postępowanie ugodowe w rozumieniu przepisów o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków. Do uznania rezerw celowych za koszty uzyskania przychodu wystarczy, że nastąpiło wszczęcie – nie jest warunkiem koniecznym, aby nastąpiło już zakończenie postępowania upadłościowego lub ugodowego [Ustawa z 15 lutego 1992].

Poza powyższymi sytuacjami uprawdopodobnienie nieściągalności wierzytelności nastąpić może także wówczas, gdy wierzytelność została potwierdzona prawomocnym orzeczeniem sądu i skierowana na drogę postępowania egzekucyjnego albo wierzytelność jest kwestionowana przez dłużnika na drodze powództwa sądowego. W praktyce sytuacji uprawdopodobniających nieściągalność należności może być znacznie więcej, gdyż wymienione sytuacje w ustawie z 1992 roku poprzedzono sformułowaniem „w szczególności gdy”. Wymaga podkreślenia fakt, iż wystarczające jest spełnienie jednego z wymienionych warunków, aby rezerwa celowa na nieściągalną należność była uznana za koszt uzyskania przychodu, gdyż każda sytuacja w ustawie z 1992 roku jest poprzedzona słowem „albo”. Możliwe jest zatem uznanie innych przesłanek za wystarczające do zaliczenia rezerw na te należności do kosztów uzyskania przychodów. W tym jednak przypadku ciężar dowodowy spoczywa na banku jako podatniku, a organ skarbowy akceptuje te dowody w drodze uznania administracyjnego [Ozóg 1994].

Zgodnie z przepisami ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych z 1992 roku (artykuł 16 pkt 2) za wierzytelności odpisane jako nieściągalne uważa się te wierzytelności, których nieściągalność została udokumentowana:

1. Postanowieniem o nieściągalności, uznanym przez wierzyciela jako odpowiadającym stanowi faktycznemu, wydanym przez właściwy organ postępowania egzekucyjnego, albo

2. Postanowieniem sądu o:

- oddaleniu wniosku o ogłoszenie upadłości obejmującej likwidację majątku, gdy majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania, lub
- umorzeniu postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku, lub
- ukończeniu postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku, albo

3. Protokołem sporządzonym przez podatnika, stwierdzającym, że przewidywane koszty procesowe i egzekucyjne związane z dochodzeniem wierzytelności byłyby równe albo wyższe od jej kwoty.

Innym warunkiem uznania rezerw za koszt uzyskania przychodów jest wymaganie, aby kredyty i gwarancje stanowiące podstawę utworzenia rezerwy nie zostały udzielone z naruszeniem prawa, przy czym naruszenie to powinno być stwierdzone prawomocnym wyrokiem sądu (art. 16 ust. 3c ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych).

Zgodnie z artykułem 16 ust.1 pkt. 43 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych do kosztów uzyskania przychodów nie zalicza się umorzonych kredytów (pożyczek) bankowych, jeżeli ich umorzenie nie jest związane z:

- bankowym postępowaniem ugodowym w rozumieniu przepisów o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków lub
- postępowaniem układowym w rozumieniu przepisów o postępowaniu układowym, lub
- realizacją programu restrukturyzacji na podstawie odrębnych ustaw.

Nie uważa się również za koszt uzyskania przychodów wierzytelności odpisanych jako nieściągalne, z wyjątkiem:

- wierzytelności, które uprzednio zostały zarachowane jako przychody należne i których nieściągalność została udokumentowana zgodnie z postanowieniem ustawy z 1992 roku,
- udzielonych przez jednostki organizacyjne uprawnione, na podstawie odrębnych ustaw regulujących zasady ich funkcjonowania, do udzielania kredytów (pożyczek) – wymagalnych, a nieściągalnych kredytów (pożyczek), pomniejszonych o kwotę nie spłaconych odsetek i równowartość rezerw na te kredyty (pożyczki), zaliczonych uprzednio do kosztów uzyskania przychodów,
- strat poniesionych przez bank z tytułu udzielonych po dniu 1 stycznia 1997 r. gwarancji albo poręczeń spłaty kredytów i pożyczek [Wszelaki 2011, s. 82, 84-85].

W obecnym porządku prawnym podatkowym nieściągalność należności kredytowych może być do celów podatkowych nieuprawdopodobniona i uprawdopodobniona. Aby rezerwa celowa mogła być uznana za koszt uzyskania przychodów, powinno zaistnieć uprawdopodobnienie jej nieściągalności, a zatem jeśli nieściągalność należności kredytowych na dany moment nie jest uprawdopodobniona, to nie ma podstawy do uznania jej za koszt uzyskania przychodów według prawa podatkowego, nawet jeśli było zasadne utworzenie rezerwy według prawa bilansowego. Należy mieć na uwadze fakt, iż może nastąpić uprawdopodobnienie nieściągalnych należności kredytowych w następnych latach podatkowych i wówczas utworzona przez bank rezerwa celowa stanie się kosztem uzyskania przychodów. Należności, dla których uprawdopodobniono nieściągalność, mogą okazać się w efekcie: ścigalne lub nieściągalne. A zatem zapłacenie należności kredytowej przez dłużnika powoduje możliwość rozwiązania całości lub części (niewykorzystanej) utworzonej

rezerwy celowej i zarazem wykazanie z tego tytułu przychodu i zwiększenie dochodu do opodatkowania. Natomiast należności kredytowe ze stwierdzoną ich nieściągalnością podlegają odpisaniu w księgach rachunkowych banku, ale zarazem powodują korzyści w sensie podatkowym, wynikające z zaliczenia utworzonych rezerw celowych do kosztów uzyskania przychodów. Jest to jednak korzyść złudna, gdyż ostatecznie bank nie odzyskuje środków pieniężnych z tytułu udzielonego kredytu w całości lub części [Polańska 2001].

W tabeli 1 zaprezentowano wybrane dane finansowe Banku A, działającego na terenie Polski i stosującego regulacje ustawy o rachunkowości w zakresie sporządzania sprawozdania finansowego, dotyczące wielkości wyniku finansowego oraz wyniku podatkowego (podstawy opodatkowania) z uwzględnieniem rezerw celowych.

Tabela 1. Wpływ rezerw celowych na wynik finansowy Banku A – wynik finansowy brutto księgowy a podstawa opodatkowania faktyczna i możliwa (kwoty w tys. zł)

Wyniki finansowe	Rok 1	Rok 2	Rok 3
Wynik finansowy brutto w ujęciu księgowym	46 528	38 202	24 892
Wynik brutto – podstawa opodatkowania faktyczna (z uwzględnieniem tworzonych przez banki rezerw celowych zgodnie z obowiązującym prawem podatkowym)	67 815	49 644	24 964
Wynik brutto – podstawa opodatkowania możliwa (z uwzględnieniem całości tworzonych przez banki rezerw celowych)	24 769	- 26 643	- 63 196

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku A.

Przykład Banku A prezentuje, iż w analizowanym okresie (rok 1, 2, 3), gdyby uznać wszystkie tworzone przez Bank A rezerwy celowe za koszt uzyskania przychodów, to w roku 1 podstawa opodatkowania byłaby znacznie niższa niż w rzeczywistości, natomiast w roku 2 i roku 3 roku Bank nie płaciłby podatku, ponieważ w sensie podatkowym wystąpiłaby strata.

Obowiązujące przepisy podatkowe w zakresie uznawania tworzonych rezerw celowych za koszt uzyskania przychodu są niekorzystne dla banków, ponieważ umożliwiają zaliczanie w koszty uzyskania przychodów tylko części tworzonych obligatoryjnie rezerw celowych.

5. Zakończenie

W obecnych uregulowaniach podatkowych obowiązuje zasada, iż utworzone obowiązkowo przez banki rezerwy celowe mogą być zaliczane w koszty uzyskania przychodów, ale po spełnieniu ścisłych reguł prawa podatkowego. Aby rezerwa celowa mogła być uznana za koszt uzyskania przychodów, powinno zaistnieć upraw-

dopodobnienie jej nieściągalności; jeśli zatem nieściągalność należności kredytowych na dany moment nie jest uprawdopodobniona, to nie ma podstawy do uznania jej za koszt uzyskania przychodów według prawa podatkowego, nawet jeśli było zasadne utworzenie rezerwy celowej w koszty według prawa bilansowego. W praktyce oznacza to, iż tylko część rezerw celowych faktycznie wpływa na wynik finansowy podatkowy i zmniejsza podstawę opodatkowania – i dzieje się tak tylko wówczas, kiedy bank spełnia rygorystyczne warunki podatkowe. Przywilej, który może stać się problemem dla banków, stanowi również możliwość obniżania podstawy tworzonych rezerw celowych o prawne zabezpieczenia kredytów, ponieważ nie wszystkie prawne zabezpieczenia kredytu, o które pomniejsza się podstawę tworzenia rezerw celowych w celach bilansowych, można zastosować do pomniejszeń w celach podatkowych. Te różnice w uwzględnianiu prawnych zabezpieczeń wynikające z dwóch regulacji prawnych powodują problemy natury technicznej. Obecnie obowiązujące podatkowe przepisy prawne w zakresie uznawania rezerw celowych dla banków za koszty uzyskania przychodów są restrykcyjne i niekorzystne finansowo dla banków.

Literatura

- Cebrowska T. (red.), *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, PWN, Warszawa 2010.
- Orzeszko T., *Procedury wyceny obligatoryjnych rezerw celowych w bankach w Polsce*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1042, tom 2, AE, Wrocław 2004.
- Ozóg I., *Rezerwy na należności nieściągalne*, „Przegląd Podatkowy” 1994, nr 4 (całość).
- Polańska A., *Uprawdopodobnienie rezerw celowych*, „Serwis Finansowo-Księgowy” 2001, nr 10 (całość).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, DzU 2008, nr 235, poz. 1589, ze zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 1 października 2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, DzU 2013, nr 0, poz. 329, ze zm.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2013, nr 0, poz. 330, ze zm.
- Ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, DzU 2000, nr 54, poz. 654, ze zm.
- Wszelaki A., *Rezerwy celowe w systemie rachunkowości banku*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice 2011.

TAX ISSUES IN THE CREATION OF SPECIFIC PROVISIONS IN BANKS

Summary: The banks rule is mandatory creation of impairment losses on loans, which take the form of either created specific provisions (in the case of banks using the provisions of the Accounting Act and applicable regulations), or impairment losses the value (in the case of

banks applying the provisions of International Accounting Standards). All banks in Poland for reporting needs to be sent to the Polish National Bank, as well as the needs of the tax law, determine the size of specific provisions, notwithstanding the provisions of accounting. Specific provisions are at the expense of the bank, and thus have a huge impact on the financial result of the bank, also in terms of tax. The tax system provisioning is not entirely favorable for the banks, because the current tax rules assume that the specific provisions are included in the cost of the tax, but after the fulfillment of the strict rigors of the tax law. The purpose of this article is to present the tax issues related to the creation of specific provisions in Polish banks and an indication of the problems arising from these solutions. The article uses a national literature in this area and legal acts; a method of analysis. At the end of the article conclusions presented. The paper is an attempt to answer the question how the current legal arrangements for the taxation of specific provisions are advantageous for banks. The article can be an indication not only to the chief accountants of the bank but also for the management of the bank.

Keywords: specific provisions, bank, tax issues.